HIERONYMI HASTAEI

Ex Ordin. Min. Epiſcopi Verulani.

DE IVRISPRVDENTIAE METHODIS

Siue de

Facili inuentione iuſti, & æqui in vtroq́; foro vnius Geometricæ proportionis ope tàm in iuſtitia diſtributiua, quàm commutatiua: Deq́; iniuſti facillima emendatione Arithmeticæ proportionis vſu.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

34.6.H.21

AD SANCTISSIMVM D. N.

PAVLVM V. PONT. OPT. MAX.

ISAIAE XXVIII.

Ponam in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura.

Bibl: Secr. Rom: Soc Coll: Jesu

BRIXIAE, Apud Io. Baptiſtam, & Ant. Bozzolas 1614.

De Superiorum permiſſu.

PAVLO QVINTO PONTIFICI OPTIMO MAX.

F. HIERONYMVS EPISCOPVS VERVLANVS FOELICIT.

SANCTVS BERNARDVS, Beatiſsime Pater, in ijs libris, quos omni doctrina refertiſsimos, ſcripſit de munere Pontifi-

cio, ad EVGENIVM Papam ex ordine ſuo aſſumptum, tria in Iuriſconſultos ſui ſęculi grauiſſime aſſeruit. Primum eſt; nihil (ipſius verbis vtor) ſeruilius, indigniusq; præſertim ſummo Pontifice eſſe, quàm non dico omni die, ſed penè omni hora, litigantes audire, aut negotijs ſecularibus audiendis implicari, vtque quotidie perſtrepant in Palatio leges, ſed Iuſtiniani, non Domini. Non ea quidem ratione, quod viri Eccleſiaſtici hac poteſtate careant, vel ea indigni ſint: ſedquia eis indignum eſt, talibus inſiſtere, quippe potioribus

occu-

occupatis . Quare occupationes has maledictas appellat, ſtultum laborem , officium vile, gradum contemptibilium , contemptibilioribusque hominibus de Apoſtoli ſententia demandandum. Alterum. Inſigniter quoſdam decipi , qui iudiciarium hoc onus ſaltem patienter ferendum cenſent ; quia primatui primæ ſedis adeo annexum ſit , vt ſeiungi nequeat. Patientiam hanc vir Sanctus patientię amiciſsimus deridet, & improbat; quin nihil hac patientia Pontificibus periculoſius , perniciosiusuè eſſe aſſeuerat ; ſi ſcilicet ita aſſueſcant , vt

proceſſu temporis, oneris grauitatem amplius non perſentiſcant. Ita enim paulatim in cordis duritiam iri, inq; auerſionem à Deo. Quare a Pontificibus in his impatientiam interdum magis exigit, iram illam nempe ex virtute, quam Sancti Patres ſummis pręconijs, præſertim in Epiſcopis efferunt. Demum Sanctus Doctor modum, quo frequenter agitantur lites, Aduocatorum licentiam adeo odit, & execratur, vt nec ferendum putet, Aduocatos de his, quæ iuris ſunt, iudices inſtruere. Hęc ille ætatis ſuę errata deplorans, vtinam

non, & noſtræ. Quotus enim quiſque, & ex noſtris eſt, qui non & ipſe iudiciarium hoc munus perhonorificum eſſe cenſeat, patientia illa nihil laudabilius eſſe putet, inſtruendi licentia nihil æquius? Nonne & noſtri obijcient? Ergo ne vile, & ſeruile officium erit, quod proprium eſt Dominorum, atque Regum? Itane contemptibilibus hominibus demandabitur ars boni, & æqui, ijs competet vera, & non ſimulata Philoſophia, diuinarum, atque humanarum rerum notitia, cuius merito quis eos ſacerdotes appellet? Siccine

despi-

deſpicabiles homines facile decernent, quid in quaque re iuſtum, iniuſtumue' ſit, quando viri Iuriſconſultiſsimi, ſapientiſſima Rota Auditoria, vel in vnico definiendo emergente articulo interdum per annum deſudant? Ijs ego ſanctiſsime Pater, quando animarum ſalus agitur; pro diuo BERNARDO reſpondendi onus ſuſcepi: hoc quidem libro oſtenſurus cum Platone, Ariſtotele, à quibus Peripatetici omnes, Theologi vniuerſi ſtant, ſequentibus vero' experientia ipſa, enargiaque' in ſingulis Pandectarum libris com-

pro-

probaturus ; duabus tantum regulis , ijsque certiſsimis, breuiſſimis , expeditiſsimis , Analogia ſcilicet Geometrica ; & Arithmetica rite vniuerſum legale negotium abſolui poſſe, Ius quodcunque inueniri, iniuſtum omne emendari , fraudes cunctas detegi : vt nihil mirum ſit , ſi ſapientiſsimi viri , quin & Apoſtolus ipſe, ſenſerint , his explicatis tuto contemptibilibus hominibus iudicia committi poſſe ; quo ſcilicet Pontifices , cęterique Principes graui hac ſeruitute , iugoque leuati iterum ſibi , potioribusque curis quaſi poſtliminio reſtituantur;

tur;

tur ; & iuxta Iſaiæ vaticinium , ponatur in pondere iudicium, & iuſtitia in menſura , ſitque via directa , ita vt nec ſtulti errent per eam . Is ſcriptionis meæ ſcopus eſt . Cur verò immortalitati auguſtiſsimi nominis Sanctit. V. lucubrationes has dicandas cenſuerim , cauſas nemo puto quæret à me . Obuiæ cunctis ſunt . Quis enim neſciat, me Beatit. V. poſt Deum omnia debere ? Si idem Sanctus BERNARDVS illud primo loco à Chriſti Vicario expoſcit , vt hæc deploret, vt hæc emendet ; cui potiore iure hæ vigiliæ debebantur , quam

San-

Sanctitati V. quæ ex quo Deo auctore Chriſtianæ Reipublicæ clauum tenet, & pro ſapientia ſibi à Deo data, qua vere' vt Angelus Dei fulget, fęlicißime' moderatur; quo zelo igneſcat, vt idem ſanctus optabat, aduerſus impudentiam hanc, & generalem peſtem, verbis,re,exemplo, vti Chriſti Vicarium decebat, vbique perpetuo', ſed maxime' ſanctißima conſtitutione ſuper reformatione Tribunalium Vrbis ædita, clarißime, & ſumma cum laude patefecit? Suſcipiat ergo, quæ eius clementia eſt, hoc non tàm munus, quàm opus

om-

omnino debitum ; illudq; ſacerrima ſua benedictione, qua maxime eget, munire non dedignetur. Et Deus Optimus Maximus Sanctitatem V. deuotiſsime incolumem Eccleſiæ ſuæ ſanctę ſeruet.

F. HIERONYMI
HASTAEI EPISCOPI VERVLANI
DE IVRISPRVDENTIAE METHODIS.

Auctoris Conſilium. Cap. Primum.

IVSTITIA vocabulo latiſsimè ſumpto Ariſtoteli idem eſt, quod virtutum omnium aggregatum; iuſtusquè vir, qui virtutibus omnibus præditus eſt: quare & iuſtitiam virtutem totam, vniuerſalem, legitimam appellauit. Præſſiore notione iuſtitia accepta eſt vniuerſalis iuſtitiæ pars, verſaturq; in rectè obeundis muneribus, quæ tum ad commutationes, contractus, & commercia; cum ad diſtributiones bonorum communium, puta pecuniarum publicarum, honorum, dignitatumq; Reipublicæ ſpectant: atquè hinc iuſtitia particularis, æqualitatisq;

dicta eſt. Hanc in diſtributiuam, & emendatiuam iterum partitus eſt ea lege, vt in diſtributiuâ medium, æquum, iuſtum, ad Geometricæ proportionis regulas ſemper expendatur: in emendatiua autem inæqualitas, iniuria, iniuſtitia omnis Arithmeticæ proportionis auxilio emẽdetur, & corrigatur. Hæc ſummus Philoſophus latè Eth. 5. Cui Theologi omnes ſubſcripſerunt, & iure quidem. Pugnæ, diſcordiæ, querelæ omnes inde oriuntur, cum huiuſcemodi proportiones negligi, aut non obſeruari putamus. Iudicis è contra officium in hoc vno ſitum eſt, vt iuxta has proportiones ſingula decernat, & emendet. Lex quęlibet, conſuetudo omnis, iudiciũ quodcunq; eatenus iuſta, ęqua, rationabilia ſunt, quatenus his proportionibus fulciuntur; his viciſſim ex toto, vel ex parte omiſsis, leges, conſuetudines, pręcepta, decreta omnia iniuſta, iniqua, à ratione aliena ſunt. Demum ciuitatis inſtitutio, ſtatus, pax, fęlicitas tota omnium confeſſione ex his pendet, & deriuatur. Quis ergo non miretur de his proportionibus (quas iuſtitię fundamentum, legum, & iudiciorum omnium animam, metrum iure dixeris) mirum vbiq; extare ſilentium apud Iur. Conſ.? Quis inquam iure non miretur, præclariſsimos hos viros in iure enucleando adeo egregiam nauaſſe operam, vt litteratos reliquos eruditione æquent, ſcriptorũ

mul-

multitudine cunctos ſuperent; tamen præclaram hanc de analogijs cognitionem, quæ lucis plurimum, laboris minimũ iuri vniuerſo afferre poteſt, intactam reliquiſſe, vix à limine ſalutaſſe? hac præſertim tempeſtate, qua, quo plurima, præcipuaq́; iudicum arbitrio relinquuntur, eo magis earum præſidio eos egere, extra controuerſiam eſt. Hæc ergo mecum ipſe reputans, non abs re fore putaui, ſi Ariſtotelis ſententiam de harum vtraq; explicare (nec enim difficultatibus caret) ſimulquè exemplis ad praxim accommodatis illuſtrare, conarer. Si voti cõpos fuero, labor haud pænitendus erit; ſin minus doctis viris ſtimulo ſim ad meliora edenda.

QVID SIT RATIO, PROPORTIO, quid Analogia, ſeu proportionalitas Geometrica, & Arithmetica. Cap. II.

ANalogias tres agnoſcunt Mathematici, Geometricam, Arithmeticam, Muſicam. Ad rem noſtrã duæ priores faciunt, quas ita declaro. Sumantur quatuor numeri ita inter ſe affecti, vt ſicut ſe habet primus ad ſecundum, ita ſe habeat tertius ad quartum v3. vt ſe habent 12. ad 6. ita ſe habeant 8. ad 4. Hæc proportio Geometrica eſt,

in ea quatuor ſaltem rationes, ſeu proportiones obſeruare licet. Prima ſit, dum comparo primum numerum cum ſecũdo: emergit enim ratio dupla. Nam 12. bis continet 6. Secunda eſt, dum refero tertiũ ad quartum, quia item ratio dupla conſurgit: 8. enim bis continet 4. Tertia, ſi comparo primum cum 3. nam reſultat ratio ſeſquialtera; quia 12. ſemel cõtinet 8. & adhuc medietatem eius. Quarta, ſi comparo ſecundũ cum quarto, quæ ratio quoquè ſeſquialtera eſt. Hæ rationes, ſeu proportiones ſpectantur inter numeros ipſos: quare Euclides 5. elem. ita rationem definiuit. Ratio, ſiue proportio eſt duarum magnitudinum eiuſdem generis mutua quædam ſecundũ quantitatem habitudo; ſi verò non numerus ad numerum comparetur, ſed ratio duorum numerorum, puta primi ad ſecũdum, comparetur cum ratione aliorum duorum numerorum, puta tertij ad quartum, aut alternatim, ſintquè hæ rationes eiuſdem generis, hoc eſt vtraquè ſit, aut dupla, aut tripla, aut ſeſquialtera &c. Hæc ratio duarum rationum dicitur Analogia. Cicero vertit proportionem, alij proportionalitatem. Hæc eſt vera Analogia Geometrica.

Diuiditur in continuam, & diſcretam: diſcreta quatuor minimum terminos habet, vt quam ſupra attuli. Continua conſtat ex tribus terminis; ſed medius vice duorũ fungitur; quare actu tres termi-

25

terminos habet, virtute quatuor; exempli gratia, vt ſe habent 16. ad 8. ita 8. ad 4. ecce 8. bis ſumitur, & vtrobiquè eſt ratio dupla.

Huius Analogiæ inſigniores proprietates receſſet Philoſophus lib. 5. Eth. de quibus inferius dicam opportuniore loco.

Arithmetica Analogia longè aliter ſe habet, vt quæ rationum ſimilitudinem non conſiderat, ſed tantum exceſſum numeri ſubſequentis ſuper precedentem; quare non ſatis propriè Analogia appellatur. Sumantur tres numeri ita diſpoſiti, vt quantum numerus ſecundus excedit primũ, tantum tertius excedat ſecundum. Hæc dicetur proportio Arithmetica; rectius appellaretur proceſſus, ſiue proceſsio, aut gradatio: exempli gratia, ſint numeri 4. 7. 10. numerus ſecundus, id eſt 7. ſuperat primum ternario: numerus tertius, ideſt 10. ſuperat ſecundum item ternario, & ita poſſet in infinitum procedi. Sed ad propoſitum noſtrum tres numeri ſatis ſunt. Talis trium terminorum proceſsio vocatur Analogia Arithmetica: quæ quoquè diuiditur in continuam, & diſcretam, vt de Geometrica dicebamus. Nunc quomodo proportiones hæ iuſtitiæ vſui aptentur, conſideremus.

DE

DE ANALOGIARVM vſu multorum opinio. Cap. III.

IVSTITIAM particularẽ, quam Ariſtoteles definiuit, eſſe virtutem ad alterum in ijs, in quibus lucrum, & damnum contingere poteſt, noſtri ſęculi Scriptores pleriquè omnes diuidunt in diſtributiuam, & commutatiuam. Diſtributiuæ aſsignant pro materia bona publica vz. quæ vel à Republica diſtribuuntur in ciues, vt ſunt dignitates, magiſtratus, pecuniæ publicæ, & ſi quid aliud tale eſt, vel à ciuibus conferuntur, ſeu diſtribuuntur in vſum Reipublicæ. E contra commutatiuæ materiam eſſe volunt bona hominum priuatorum, quæ ciues inter ſe cõmutant, vendendo, emendo, & huiuſmodi alia commercia exercendo. Ad hæc diſtributiuæ iuſtitiæ finem aiunt eſſe, ius ſuum vnicuique reddere, non ex æqualitate, ſed ſecundum proportionem Geometricam, ideſt pro meritis perſonarum præmia, onera, & pœnas aſsignando ſingulis. E contra iuſtitiæ commutatiuæ finem eſſe contendunt, veram æqualitatẽ in omnibus, perſonarum ratione neglecta, ſeruare, ex. gr̃a. Dum ciues in bonum publicum conferre debent ex bo-

nis

nis proprijs portionē aliquam, ſintquè ciues alij pauperes,alij diuites,non æquum eſſet, ſi pauperes tantundem contribuere tenerentur, quãtum diuites: quare proportione agendum hoc modo. Qui 1000. poſsidet, cõtribuit 50. ergo qui 500. poſsidet, contribuat 25. Idem dicendum in diſtributionibus dignitatum, & præmiorum, & in pœnis. Qui valet 12. habet præmium vt 8. ergo qui valet 6. habet præmium vt 4. Pariter qui furatus eſt 100. vapulauit plagis 40. ergo qui furatus eſt 50. vapulabit plagis 20. At in commutationibus, perſonarum ratio nulla habenda eſt, ſed ſolum, vt quantum quisq; dedit, tantum recipiat, vt vera æqualitas dati, ad acceptum ſemper ſeruetur. Tandem putant, proportionem Geometricam adeo eſſe propriam iuſtitiæ diſtributiuæ, vt commutatiuæ adaptari non poſsit: viceuerſa proportionem Arithmeticam vni deſeruire commutatiuæ; quod ita probare nituntur. In iuſtitia diſtributiua quatuor minimum ſemper cõſiderantur, duæ perſonæ ſcilicet, & duę res: totidem terminos minimum ſemper continet proportio Geomotrica, nunquam Arithmetica; ergo proportio Geometrica accommodata ſemper eſt iuſtitiæ diſtributiuæ, nunquam Arithmetica; è conuerſo iuſtitia commutatiua non conſiderat perſonas, ſed duas res tantum; ergo proportio Geometrica ei non deſeruit, ergo deſeruiet

uiet ſola proportio Arithmetica.

Singula hæc Ariſtotelis teſtimonio confirmãt. Is enim lib. 5. Eth. c. 2. & 4. diſcrimen ſtatuens inter iuſtitiam diſtributiuam, & eam, quę in contractibus emẽdandis verſatur, ait: [vna iuſtitiæ ſpecies eſt, quæ in diſtributione conſiſtit, aut honoris, aut pecuniarum, aut cæterarũ rerum, quæ inter eos diuidi poſſunt, qui in eadem ciuili ſocietate verſantur:] ecce (inquiunt) materiam iuſtitiæ diſtributiuæ bona communia. [Alia verò, quę in commercijs hominum emendandis verſatur:] ecce materiam iuſtitię commutatiuę bona priuatorum, & c. 3. ius diſtributiuum eſt eorum, quę communia ſunt. Quare nos inferre poſſumus; ergo ius commutatiuum eſt eorum, quæ priuata ſunt.

Solam autem proportionem Geometricam cõpetere iuſtitię diſtributiuę, Arithmeticam vni commutatiuę ex illis verbis deducunt c. 3. cum inquit Philoſophus; eſt autem ius diſtributiuum minimum in quatuor, & c. 4. ius diſtributiuum ſemper ea, quam dixi, proportione (Geometrica) conſtat: nota verbum (ſemper) iuſtum autem, quod eſt in commercijs, non illa proportione, ſed Arithmetica conſtat. Verba videntur omnino clara.

Tandem finem iuſtitię diſtributiuę non eſſe eundem cum fine commutatiuę, hoc eſt aliam

ęqua-

ęqualitatem reſpicere diſtributiuam, & aliam cõmutatiuam, videtur ex Ariſtotele colligi c.4. [iuſtum, quod in contractibus corrigendis verſatur, eſt illud quidem æquale quodam, & iniuriæ inęquale, ſed non eadem proportione.] Ecce ergo proportionem Geometricam aliam ęqualitatem quęrere, & parere, & aliam Arithmeticã. Quare cum omnium confeſsione ęqualitas commutatiuæ ſit æqualitas vera, vt 10. ad 10. 20. ad 20. ęqualitas iuſtitię diſtributiuę non erit talis, ſed ex proportione quadam ſolum. Idem probatur ex verbis ſubſequentibus in eodem capite. [nihil enim refert (in commutatiua iuſtitia) vtrum vir bonus malum fraudauerit, an malus bonum; nequè vtrum vir bonus, an malus adulterium commiſerit; ſed ad damni tantum differentiam reſpicit lex, & hominibus vtitur tanquam ęqualibus.] at in iuſtitia diſtributiua ſemper perſonas ſpectamus, earumque rationem habemus; ergo alia ęqualitas quęritur in diſtributionibus, in qua perſonarum ratio attenditur, alia in commutationibus, in qua ad perſonas nihil reſpicit lex. Hæc ſummatim eſt aliorum opinio, quam diligenter expendere aggredior.

RELATA SENTENTIA *Expenditur.* *Cap. IV.*

VTCVNQVE quę dicta ſunt multorum auctoritati innitantur, & veritatis faciem pręſeferant: Si rationem, ſi Ariſtotelem in conſilium adhibeamus, non iniuria de eorum validitate dubitari poſſe videbimus. Primo obſeruo, Ariſtotelem nullibi iuſtitiam diuidere in diſtributiuam, & commutatiuam, ſed ſolum in diſtributiuam, & emendatiuam, ſeu correctiuam. Ex profeſſo hac de re agit lib. 5. Eth. c. 2. & 4. verba eius in calce c. 2. hęc ſunt. [Iuſtitię vna ſpecies eſt, quę in diſtributione, vel honoris, vel pecunię, vel aliarum rerum, quę inter eos diuidi poſſunt, qui eiuſdem Reipublicę communione coniuncti ſunt, verſatur: altera quę in rebus contrahendis vim emēdandi habet] Gręcè eſt διορθωτικόν. Idem verbum habetur in initio capitis quarti. Febrianus ita vertit. Atque hęc (diſtributiua) vna iuris ſpecies eſt; reliqua verò altero iuris eſt emendatiui. Quare Ariſtoteles non agnoſcit niſi iuſtitiam διανεμητικὴν ideſt diſtributiuam, & διορθωτικὴν ſiue ἐπανορθωτικὴν ideſt emendatiuā, ſeu correctiuam; commutatiuæ nunquam meminit.

nit. Quantum id obſeruaſſe referat, infra videbimus.

Secundo, Haud videtur verum eſſe, quod ipſi affirmant, Analogiam Geometricam locum nō habere niſi in iuſtitia diſtributiua, ſiue vbi de bonis publicis agitur, perſonarumquè ratio habetur; vbi autem de bonis priuatorum tractatur, perſonarumquè rationem ommittimus, ſolam proportionem Arithmeticam deſeruire: pugnant enim cum Ariſtotele, qui lib. eod. c. 5. diſertis verbis docet commutationem iuſtam inter opus architecti, & opus ſutoris (hæc dubio procul bona priuata ſunt, non publica) fieri non poſſe, niſi ſeruetur in ea vera Analogia quatuor terminorum, ideſt Geometrica, quam hoc modo explicat.

Vt ſe habet Architectus, puta 6. ad ſutorem, puta 3. ecce rationem perſonarum.

Ita ſe habet domus, puta 4. ad calceos, puta 2. ecce res priuatas.

Vtrobique eſt ratio dupla; ergo ſi commutatio iuſtè fieri debet, qua architectus accipiat calceos, pro domo, & ſeruetur æqualitas, neceſſe eſt accipere tot calceos, quot æquiualeant domui, ideſt 4. calceos pro vna domo: aliter eſt inæqualitas, & iniuſtitia. Ecce ergo Analogiam Geometricam exactam in materia, ſeu bonis priuatorum, quod illi negabant; locus is torſit multos, nemo tamen euaſit, quin clariſsimè loquatur de

materia priuata, æqualitate propria, & Analogia Geometrica.

Nec eſt, quod aliquis dicat, rarò, & per accidens locum habere poſſe Analogiam Geometricam in permutationibus; id namquè ſe perpetuum, & omninò neceſſarium docet idem Ariſtoteles. Ciuitas (inquit) conſtat ex diſsimilibus, & inæqualibus; ciues commutant inter ſe diſsimilia, & inæqualia. Quis enim triticum æquè bonum commutet cum tritico æquè bono? quis calceos cum calceis? calceos commutat ſutor cum tritico agricolæ; quare calcei ęquandi ſunt cum tritico; id abſquè Analogia Geometrica fieri nequit, ergo Analogia Geometrica omninò, & ſemper in commutationibus neceſſaria eſt. Idem confirmat Philoſophus lib. 9. Eth. c. 1. in princ. in hæc verba. In omnibus amicitijs, quæ ſunt diſsimiles ſpecie, comparatio rationum (ideſt Analogia Geometrica) amicitiam cōſeruat; quemadmodum (hoc nota) & in ciuili ſutori pro calceis, pro dignitate (ideſt perſonarum habita ratione) commutatio fit, textori item, & reliquis. Verba clariſsima ſunt omni ambage remota.

Tertio, In vindicationibus, & pœnis (quas ſcriptores paſsim referūt ad ius commutatiuum) perſonarum rationem haberi oportere, docuit Ariſtoteles contra Pythagoręos c. 5. eiuſdem libri. Damnans enim retaliationem, in qua ſola il-

li

29

li iuſtum ſtatuebant, inquit [ſi magiſtratum quis gerens percuſſerit, repercutiendus non eſt; Si autem magiſtratum gerentem quis percuſſerit; non ſolum eſt percutiendus, ſed ſupplicio inſuper afficiendus.]

Quarto, Dum Analogiam Arithmeticam vni iuſtitiæ commutatiuæ addictam eſſe volunt, explicare quoquè debebant, quis ſit eiuſdem Analogiæ vſus in commutationibus, v3 num Analogia Arithmetica deſeruiat & ipſa inuentioni iuſti, & æqui, an emendationi, & correctioni tantum errorum, qui in iuſtitia commutatiua contingere poſſunt. Si enim velint, Analogiam Arithmeticam vim quoquè inuentiuam habere; declarandum eis erat, quo pacto id fieri poſsit: cum hæc Analogia, vt minimum ſemper requirat tres numeros; in commutationibus autem duo termini tantum locum habent; datum ſcilicet, & acceptum. Ad hæc Analogiæ Arithmeticæ termini neceſſariò ſunt inæquales datum autem, & acceptum ſemper æqualia eſſe debent. Quare parum prodeſt nobis ſcire, æqualitatem in commutationibus ſeruandam eſſe iuxta Analogiam Arithmeticam, ſi ignoremus, quomodo hanc æqualitatem per hanc Analogiam venari debeamus.

Si verò dicant, Analogiam Arithmeticam non inuentioni, ſed emendationi, vbi ſcilicet aberratum eſt, in commutationibus, deſeruire: nequè id

ſuf-

ſufficit: nam exponendum erat, qua ratione termini inęquales huius Analogię emendare poſsint inæqualitatem cõmerciorum, & ad æqualitatem reducere. Quomodo enim ex inæqualibus æqualia eliciemus? nam cum aberratum eſt à iuſto, vt data non ſint æqualia acceptis, ſi ſcimus, quid erat iuſtum, non opus habemus illud iterum per Analogiam inueſtigare, ſed ſatis eſt, ſubducere ex maiori partem, quæ excedit iuſtum, ſiue medium, & eam addere minori, & ita ad æqualitatem omnia redigere. Si verò tale medium, & iuſtum nobis ignotum eſt, nunquam per ſolam Analogiam Arithmeticam illud inueniemus. Quare hęc Analogia videtur inutilis.

Præterea non ſolum in commutationibus contingit deflectere à iuſto, ſed errata multa, eaquè grauiora admittuntur etiam in diſtributionibus; & contributionibus; quare ergo Ariſtoteles docuit viam emendandi errores in iuſtitiam commutatiuam, non autem in diſtributiuam, contributiuam, & vindicatiuam?

Quinto, ęqualitas iſtis duplex eſt; vera, & Analogica. Veram dat de horum ſententia ſola Analogia Arithmetica, Analogicam ſola Geometrica. At nos probauimus, Analogiam Geometricam ęquè locum habere in diſtributionibus, ac in commutationibus: ergo etiam ęqualitas vera ęquè locum habet in iuſtitia diſtributiua, ac in

com-

commutatiua. Sed in iuſtitia diſtributiua ęqualitas ſemper per proportionem Geometricam elicitur, ergo proportio Geometrica elicit etiam æqualitatem veram, quod iſti negabant.

His, & alijs difficultatibus vrgetur communis ſententia. Pro veritate quid ſentiendum ſit, iam diſcutiamus.

AVCTORIS OPINIO,
Et tractandorum conſpectus. Cap. V.

IVSTITIA virtus eſt, qua ius ſuum vnicuiquè reddere conſtanter, & perpetuò volumus: ergo viri iuſti partes duæ ſunt; altera cognoſcere, quid cuiquè debeatur; altera reapſe conſtanter, & omni tempore præſtare velle. Qui enim reddet ea, quę cuiquè debentur, ſi quantum reddendum ſit, ignoret? igitur ſi Analogiæ, quas declarauimus, iuſtitiæ deſeruiunt; vel cognitioni, vel voluntati deſeruiant, neceſſe eſt. Voluntati quid conferre poſſunt, ſi nil niſi proportiones ſunt? quid proportionibus voluntati opus eſt? quare intellectui tantum famulantur. Quo pacto? in certam, & facilem, vt ego puto, iuſti, & æqui inuentionem nos deducendo. Quò enim

alio intellectus egere poteſt?iuſto autem, & ęquo per intellectum agnito; quid reliquũ eſt, niſi vt voluntas imperet, & exequatur? quomodo igitur hæ Analogiæ methodi, ideſt viæ ad iuſtum in vnaquaquè re eruendum regiæ ſint, contemplan. eſt.

Μέθοδος Græcè idem eſt, quod Latinè via. Vt enim in itineribus viæ rectæ rectà nos ad locum, vbi peruenire cupimus, ducunt: ita in diſciplinis methodi certè, & faciliter perducunt nos in rerũ quæſitarum cognitionem. Hæc natura methodi eſt: diuiditur in ordinem, & viam, ſeu methodum propriè dictam. Via inuenit, quia vim inferendi, ideſt, ſyllogiſticam habet. Ordo inuenta tantum diſponit, & ritè collocat; ea tamen ratione, vt & ipſa diſpoſitio cõferat noſtræ vel meliori, vel faciliori cognitioni. Omne tulit punctũ, qui vtrumq; aſſequitur; vt ſcilicet inueniat, & rectè diſponat.

Quare tria mihi hoc loco oſtendenda ſunt. Primum eſt, Analogias noſtras eſſe methodos priore tantummodo, ideſt vim ſyllogiſticam, & illatiuam habere. Alteram, eas adeo egregiè aptari poſſe ad iuſtitiam, vt earum tantum auxilio, quid ſit iuſtum, in vnaquaque re inueniri poſſit, quæſtionesquè omnes de iuſtitia, & iure illarum ope diſſolui queant. Tertium, nullas his eſſe vias certiores, & faciliores. His expeditis, de ordine, ſeu recta ratione diſponendi, nonnulla tangam. A proportione Giometrica ordior.

A N A-

ANALOGIA GEOMETRICA verè methodus eſt. Cap. VI.

ANALOGIAM Geometricam eſſe methodum propriè dictam, docuit Ariſtoteles lib. 1. Phyſ. dum primam rerum materiam non niſi per Analogiam ſcibilẽ eſſe pronunciauit: ipſum autem loqui de Analogia Geometrica, extra controuerſiam eſt. Ex proportione enim ad materiam arteſactorum inueniri poſſe materiam primam naturalem, oſtendit; eadem venatus eſt naturam Rhetoricæ per proportionem ſcilicet ad Dialecticam. Ideo in initio primi libri Rhetor. ait Η Ρητορική ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ, hoc eſt Rhetorica ex altera parte (proportione) reſpondet Dialecticę. Alibi quoquè non ſemel eadem Analogia, vt methodo vtimur, præſertim in libris de partibus animalium, & in libris Phyſicorum: quare de Ariſtotelis ſententia non eſt dubitandum.

Plato mirabiliora de eadem lib. 6. de legibus, & in Gorgia refert, & teſtatur. Aſſerit enim, eam eſſe veriſsimam, atq; diuinam, & quæ vix homini innoteſcat, ſoli propè Deo ſit nota. Quantulacunq; tamen eius homini ſit notitia, hac vna Reſpublicas, domos, & omnes cœtus contineri,

Deum ipſum hac vſum eſſe in moliendo mundo; hominem quoq́; vt μικρόκοσμον hac Analogia conſtare, dum partes animi ordinem inter ſe ſeruant, imperet ratio, pareant ira, & cupiditas, atquè ita iuſtitia, & temperantia ideſt virtutum concentus, & harmonia in homine exiſtat. Hæc Phyloſophorum Coriphæi, à quibus Theologi omnes ſtant.

Quin oculis ipſis Analogiæ Geometricæ ius methodica penè conſpicitur ob proprietates inſignes, quibus prædita eſt: ſumantur ijdem numeri, qui cap. 2. accepti fuere.

12. 6. 8. 4.

IN iſtis licet ſemper ita argumentari. Si vt 12. ſe habent ad 6. ita 8. ſe habeant ad 4. ergo poſſumus ſemper inferre, vt ſe habet primus ad tertium ideſt 12. ad 8. eodem modo ſe habet ſecundus ad quartum. Nam vt primus ad tertium rationem ſeſquialteram habet; quia 12 continet 8. ſemel, & adhuc dimidiam eius, ita ſecundus ad quartum rationem etiam ſeſquialteram dicit: quia 6. ſemel continet 4 & inſuper medietatem eius. Quare Analogia Geometrica verè vim methodicam habet, & in ea latet ſyllogiſmus quidam, vt infra clarius patebit. Hæc eſt valde notabilis huius Analogiæ proprietas, qua in omnibus rebus iuſtum, & æquum inueniri poſſe monſtrabo. Alias etiam proprietates habet, quibus

ius inferendi ineſt. Duas apponit Ariſtoteles, quatuor alij addidere. De his alibi oportunius verba faciam.

ANALOGIA GEOMETRICA iuſtitię aptatur, & eius ope, quid iuſtum ſit in vnaquaq; re tàm in iuſtitia diſtributiua, quàm commutatiua inuenitur. Cap. VII.

VBicunquè inueniuntur quatuor termini diſpoſiti ſecundum rationem directam, ideſt, quorum primus ita ſe habeat ad ſecundum, vt tertius ad quartum ibi inuenitur Analogia Geometrica. Sed in actionibus iuſtitiæ ſemper inueniuntur quatuor termini tales: ergo in actionibus iuſtitiæ ſemper inuenitur Analogia Geometrica.

Maior propoſitio huius ſyllogiſmi ita probatur. Numeri dupliciter à nobis conſiderari poſſunt, à rebus abiuncti, & mente ſola concepti; & rebus ipſis iuncti, & applicati: hos numeros numeratos, illos numerantes, vel numerabiles vocant. Vtvt conſiderentur, regulæ Logiſticæ, & illationes, quæ locum habent in illis, habent etiam in iſtis. Si enim 8. ad 4. rationem verè du-

plam habent; cur non eandem habebunt octo domus ad quatuor domus, octo calcei ad quatuor calceos? vnde cognoſcimus, eas regulas valere in numeris à rebus ſeiűctis; niſi quia prima agnouimus, eas valere in rebus numeratis? ſed in numeris à rebus diſcretis Analogia Geometrica vim verè methodicam, ſiue inferendi, ſeu colligēdi habet, ergo eandem vim habebit applicata rebus, ſiue in rebus ipſis, Phyloſophus id aſſeruit lib. 5. Eth. c. 8. & experientia verum eſſe cernitur. Si enim hæc Analogia aptatur rebus Phyſicis, puta materiæ primæ, animalium partibus, & id genus, vt Ariſtoteles, & ante eum Plato docuit: cur non idem eueniet in actionibus iuſtitiæ?

Minorem propoſitionem res ipſa declarat. Sumatur Achilles, vt antecedens primo loco, & valeat 12. Aiax vt conſequens ſecundo loco, & valeat 6. Semper enim perſona nota collocatur primo loco, & perſona de qua quæritur ſecundo loco. Tertio loco ſtatuatur antecedens ſecundum, ius Achillis quod ſit 8. poſtremum locum occupabit ius Aiacis, ſiue ſecūdum conſequens, quod eſt 4. Hæ quatuor res numeratæ habent inter ſe rationem directam, non ſecus ac numeri ipſi, ergo in his quatuor rebus reperitur vera Analogia Geometrica. Idem dicendum eſt in alijs rebus iuſtitiæ: quare Analogia Geometrica rebus iuſtitiæ ſemper aptatur.

Modo

33

Modo probo, eandem Analogiam locum habere in iuſtitia tàm diſtributiua, quàm commutatiua, quod, vt dixi, tantum non omnes negant, atq. eandem vbiq; & ſemper inuenire, quid ſit iuſtum in qualibet re, & per eandem ſolui, & diſſolui omnes, & quaſcunquè quæſtiones, & difficultates, quæ circa ius contingere poſſunt.

Vbicunquè in quatuor rebus inuenitur ratio directa, inuenitur etiam ratio alterna, ſeu permutata: ideſt, licet inferre, ſicut ſe habet primum ad tertium, ita ſe habet ſecundum ad quartum. Hęc propoſitio omni difficultate caret ex prædictis. Sed in omnibus actionibus iuſtitiæ ratio directa locum habet, vt mox probabo: ergo in omnibus actionibus iuſtitię locum habet etiam ratio alterna, ſeu permutata Sed quęrere, & inuenire, quid ſit iuſtum, aut æquum in qualibet re, nihil aliud eſt, quam quęrere, & inuenire hanc rationem alternam, ſiue permutatam, hoc eſt id, quod infertur per eam; ergo Analogia Geometrica dans hãc rationem alternã, docet etiam inuenire omne iuſtum, & ęquum in qualibet re. Accuratè hęc expendamus, quia in his omnis difficultas, & tota vtilitas pręſentis contemplationis ſita eſt. Duo ergo oportet, vt patefaciam. Primum in omni actione iuſtitię tàm diſtribuentis, quàm commutantis locum ſemper habere rationem directam, & conſequenter permutatam; alterum, in hac

per-

permutata conſiſtere omnem inuentionem iuſti, & ęqui: hoc poſtremum priore loco demonſtro.

Accedat aliquis petens ex iuſtitia aliquid, puta Aiax laborũ ſuorum pręmium petat quatuor, qua ratione inuenire poſſumus, Aiacem iure petere quatuor, ſeu ius eius eſſe quatuor non plus, non minus? ſola proportione Geometrica, dum permutata ratione vtemur hoc modo.

In omni Analogia, vt ſupra dixi, latet ſyllogiſmus quidam. Omnis ſyllogiſmus ex duobus terminis notis infert tertium ignotum; id eſt ex duabus rebus præcognitis ducit in cognitionem tertiæ rei incognitæ: quæ ergo ſunt in Analogia noſtra duæ res præcognitæ, quæ notitiam pariunt tertiæ ignotæ? Reſpondeo. Prima res nota in Analogia eſt ratio primi termini cum tertio, puta Achillem, qui valet 12. ius habere, vt 8. Altera eſt ratio primi ad ſecundum, id eſt Achillis ad Aiacem: hanc præcognoſcere debemus, nempe Aiacem collatum cum Achille valere dimidium eius, hoc eſt 6. Ex his duabus rebus notis, deducimus neceſſariò tertiam, quam quærebamus, id eſt quantum ſit ius Aiacis, quod eſt quatuor non plus non minus hoc modo.

Achilles valet 12. Aiax valet 6. ius Achillis eſt 8. ergo ius Aiacis eſt quatuor, vt enim ſe habet perſona ad perſonam, ita ius ad ius: ſed perſona Achillis habet rationem dupli ad perſo-

nam

nam Aiacis, ergo & ius Achillis erit duplum, reſpectu iuris Aiacis. Ecce rationem perpetuò inueniendi ius, quod quęrimus, ſemper conſiſtere, vt dixit Ariſtoteles in hac permutatione, ſeu iugatione primi cum tertio, & ſecundi cum quarto. Quare ſi quis quęrat, quid eſt ius alicuius? reſpondendum eſt: ius nihil aliud eſt, quam portio alicui debita, quæ elicitur ex comparatione primi cum tertio, & ſecundi cum quarto; hoc eſt, quicquid elicitur quarto loco in hac Analogia ex ratione alterna, ius iuſtum eſt: quicquid excedit talem numerum quarto loco illatum, vel deficit ab eo, iniuſtum eſt. Quid eſt quærere ius? eſt quęrere quartum numerum Analogię Geometricę eadem ratione, qua in commutationibus fit 7. dant 8. 10. quid dabunt?

Nunc probo, in omni actione iuſtitiæ habere locum hanc Analogiam, hãc rationem directam, & permutatam, & conſequenter per hanc Analogiam omne iuſtum inueniri.

Quæ ad iuſtitiam pertinent, ad quatuor capita reuocari poſſe videntur: ſunt enim vel iuſtè facta, vel iniuſtè facta; ſi iniuſtè facta, opus habent emendatione. Ecce ergo primum iuris genus, emendationes, ſiue vindicationes; ſi ſunt iuſtè facta, hoc dupliciter, vel enim reſpiciunt bonum commune, vel bonum priuatorum: ſi bona priuatorum, ecce commutationes,

&

& commercia inter ciues, quod eſt ſecundum ius: ſi bonum publicum adhuc dupliciter; vel enim reſpiciunt bona publica diſtribuenda in ciues, vt ſunt magiſtratus, dignitates, pecuniæ publicæ, & ſi quid aliud tale eſt: ecce diſtributiones; vel tandem reſpiciunt bona, quæ in publicum vſum, & commodum ſunt à ciuibus conferenda; ecce contributiones. Aliud genus communicationis bonorum non eſt reperire; quare ſi monſtrauero, Analogiam Geometricam in his omnibus inuenire, quid ſit iuſtum, & æquum, & quid iniuſtum, & iniquum, patefactum quoque erit, quod ſecundo loco pollicitus ſum; huius Analogiæ præſidio cunctas de iuſtitia, & iure quæſtiones, & difficultates diſſolui, & abſolui poſſe. Num ita ſit experiamur, à diſtributionibus initium capientes.

In diſtributionibus magiſtratuum, dignitatum, honorum, pecuniarum publicarum, & ſi quid aliud tale eſt, rationem perſonarum ſemper habendam eſſe, omnes conſentiunt. Niſi .n. pro ſuo quiſq. merito præmio, & pœna afficiatur; niſi æqualitas, quæ nullm inter bonos, & improbos diſcrimen facit, reprobetur, & ablegetur, rixis, & ſeditionibus cuncta miſceantur, neceſſe eſt.

Igitur Analogia Geometrica vtendum; at hanc inueniendi iuſtum vim habere, iam oſtendimus, ergo hæc Analogia diſſoluit omnes difficultates

circa

circa inuentionem iuſti, & ęqui in diſtributionibus.

Idem dicendum in contributionibus. Cum iuſtitia enim pugnat, vt tantundem pauper, ac diues contribuat; ergo pro magnitudine cenſus, ſeu multitudine diuitiarum contributiones, onera, ſeruitutes exigendæ ſunt, quod ſola Analogia Geometrica, vt omnes norunt, pręſtare poteſt.

In commutationibus, & commercijs multi putant ſolam proportionem arithmeticam locum habere, nunquam Geometricam: at oppoſitum omnino verum eſſe, cenſeo. Supra enim ex Ariſtotele docui, in omnibus commercijs adhibendam eſſe Analogiam Geometricam; quia hæc ſola rerum momenta exactiſsimè perquirit. Agnito enim rerum vero valore, quod vlterius opus nobis eſt? Hoc autem ignorato, quid nobis prodeſt ſcire, veram æqualitatem ſeruandam eſſe? Agricola commutare vult triticũ cum architecto pro domo. Vt ęqualitas ſeruetur, inueſtigemus oportet, quantum valeat domus, quantum valet triticum, vt cognoſcere poſsimus, quantum tritici dandum ſit pro domo. Verum vtriuſquè valorem non patefacit Analogia Arithmetica, ſed ſola Geometrica, quæ illud elicit, habita ratione perſonarum, temporis, loci, ſed præcipuè neceſsitatis, ſiue indigentiæ. Perquiret enim quantum dietim lucrari poſsit, tum agricola terram colen-

do tum architectus ędificando; inde quot dies conſumpſerit agricola terram arando, triticum ſerendo, metendo &c. quot dies quoquè conſumpſerit architectus in fabricando domum: quot ſumptus fecerit in emenda, cedenda, & traſportanda materia: inde ex ſingulis colligendo inuenit, quantum valeat domus, quantum triticum, & ex hac Analogia reperit, quot modij tritici æquiualeant domui. Adhæc quis ignorat, in mercedibus operum, quas ad iuſtitiam commutatiuā pertinere aduerſarij fatentur, habendam eſſe rationem perſonarum? lixa, piſcator, non ęquantur in mercede Chirurgo, Medico, non miles duci: & ita in reliquis. Quare extra controuerſiam ſit, in commutationibus priores partes Analogię Geometricæ dādas eſſe. Cui vſui ſit proportio Arithmetica, dicam inferius.

Haud aliter ſentiendum in vindicationibus, & pœnis. Non omnia delicta, & errata, quod ſtoici cenſebant, paria ſunt: ergo nequè pœnę pares eſſe debent. Pro menſura delicti (inquiunt diuina oracula) ſit plagarum modus. Quare Analogia hic quoquè vtendum, perſonarumquè ratio habenda, vt ſupra ex Ariſtotele probaui contra multos; contra quos ſacra cōcilia, ſacri canones, vt omittā leges ciuiles, quoq; clamāt. In pœnis quippe irrogandis aliter homines ex populo, aliter magiſtratus, longè aliter Pręlatos afficiunt.

De-

Demum antiquos Iur. Conſ nobiſcum ſenſiſſe, euidenter apparet ex libris inſtitutionum Iuſtiniani Imperatoris. Cur enim Iuſtinianus vniuerſum legale negotium diuiſit in perſonas, res, & actiones, & adhęc tria totam iuriſprudentiam referri teſtatus eſt? Quid aliud amplectitur Analogia Geometrica, quam perſonas, res, & iura? Quid aliud ſunt actiones, quam iura, quę perſonis in rebus competunt? niſi ita Iuſtinianum interpretemur, diſtinctio illa ſubſiſtere nequit, & puerilis eſt. Nonnè enim & perſonę, & iura, ſiue actiones res ſunt, & rei appellatione veniunt? at ſi ad Analogiam eam aptemus, diſtinctio illa magnam olet priſcorum doctrinam, magnumquè acumen.

Iſaię teſtimonio caput hoc obſignare libet, qui c. 28. Deum ita loquentem inducit. Ponam in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura. Quid menſurę, & ſtateræ ſimilitudine niſi Analogia noſtra elegantiſsimè ſignificatur? Vtraq. enim pondus quęſitum proportione Geometrica indicat, & reddit. Verum omnia hęc clariora fient, ſi contra ea dubitationes quaſdam addiderimus.

Contra allatam ſententiam diſputatur. Cap. VIII.

CONTRA noſtram ſententiam dubitare aliquis poſſet. Primo ex dictis probatur vtiq. Analogiam Geometricam habere locum in cunctis ſpeciebus iuris; ideſt in contributionibus, diſtributionibus, commutationibus, & emendationibus: at non probatur, cunctas difficultates per eandem diſſolui. Primo, quia hęc Analogia quatuor terminos requirit, duas perſonas, & duas res; at in iuris difficultatibus ſæpè contingit, vt non ſint tot perſonæ, nec tot res, ſed modo plures, modo pauciores: ergo in difficultatibus iuris ſępè euenit, vt Analogię Geometricæ non ſit locus. Maior propoſitio patet: minor probatur. Primo non rarò accidit, vt res ad quam, ſiue in qua ius prętenditur, ſit vnica, diuiſioniſq; minimè capax; vt Pontificatus, Regnum, Prętura, & id genus, quę vni tantum conferri poſſunt. In eadem tamen re modo vnica perſona, modo duę, modo decem, viginti, centum perſonę ius prætēdunt; & ex his quędam nullum ius habent, quędam habent in totum, quædam ex parte tantum. Quomodo Analogia Geometrica, quę ſemper

qua-

 37

quatuor minimum terminos exigit, his caſibus aptari poterit, in quibus perſonę modo ſunt vna, modo duę, modo tres, modo plures? Quomodo eadem Analogia inueniet, huic nullum ius eſſe, iſti plenum, illi ex parte tantum?

Secundo, Si verò res ſit vna, & diuiſionis capax, quales ſunt hæreditates, nummi, prædia, & huiuſmodi, ſæpe contingit, vt eadem prętendant modo vnus, modo plures, & ex his quidam ex aſſe, quidam ex parte tantum, quidam prętendunt quidem, ſed reuera nihil iuris in ea habent. Quo pacto eadem Analogia docere poterit, huic nullum ius competere, illi competere ex aſſe, iſti ex dodrante, aut triente, cæteriſquè partibus innumerabilibus?

Tertio, E contra interdum idem homo duas, ſeu plures res petit. Qui Analogia duarum perſonarum, ac duarum rerum locum habere poterit, vbi perſona vnica eſt, & res modo duæ, modo decem, modo centum?

Secunda dubitatio. Quæſtiones aliæ ſunt facti, aliæ iuris; ex his quædam ordinem iudiciarium, quædam negotium particulare, quod meritum vocant, reſpiciunt. Poteruntnè enodari per Analogiam Geometricam ęquè hę, ac illę?

Tertia dubitatio. Ex facto quidem ius oritur; verum ad facti validitatem, ad euitandas contrahentium fraudes, multa principes ſanxerunt, mul

ta populorum tacitus conſenſus, ſeu recepta conſuetudo in mores induxit. Sola nè Analogia his omnibus faciet ſatis?

Quarta dubitatio, A tacitis, vel ambiguis conuentionibus, quæ rei acquiſitionem, poſſeſsionem, & recuperationem concernunt, lites omnes ortum trahunt. Horum defectui ſupplerenè poterit ſola Analogia?

Quinta dubitatio. Dum tot tribuimus Analogiæ Geometricæ; nullusnè locus ſupererit Analogiæ Arithmeticę, quod Ariſtoteles voluit; nullusnè harmonicæ, quod multi putant: nullusnè reliquis analogiarum ſpeciebus, ſi quæ ſunt?

Sexta dubitatio. Ius ciuile quandoquè diſonat à iure canonico, à municipali, à conſuetudine recepta: quandoquè à ſe ipſo, puta ius vetus à iure nouo: iura, & leges, quæ vni Reipublicę aptantur, alij Reipublicę non congruunt. Conciliabitnè has lites, tolletnè hęc diſsidia vna Analogia?

Septima dubitatio. Priſcos Iur. Conſ. dum iuriſprudentiam ad tria capita redegerunt, ad perſonas, res, & actiones, analogiarum vſum agnouiſſe, certum eſt: ergo & eos ſequuti Iuſtinianus, & reliqui Imperatores ad Analogiarum amuſsim reſponſa ediderunt, leges condiderunt: Quid ergo opus eſt, iterum ſapientum reſponſa, principũ ſanctiones ad calculum reuocare? ſi obſcurę leges

35

ges ſunt, habemus paſsim viros eruditiſsimos, qui eas interpretentur; ſi qua ex parte leges emendatione egent, quod interdum à recto priſci illi verę religionis ignari deflexerint: à Summis Pontificibus, æcumenicis Concilijs, ſacris Canonibus egregiè id præſtitum eſt. Quid Analogijs amplius egemus?

OBIECTIS RESPONDETVR. Cap. IX.

VT obiecta hæc diluantur, Analogiarumquè vſus clarius pateat, quædam mihi ſumo, quæ nemo, puto, negabit. Primum ſit. Analogia Geometrica methodus appellatur, quia in ea, vt dixi, ſyllogiſmus quidam ſemper latet. Huius ſyllogiſmi maius extremum eſt ius, quod quęritur, minus extremum perſona, cuius ius quęritur; medium alia perſona, quę vt notior aſſumitur. Quare talis ratio formatur. Vt ſe habet perſona ad perſonam, puta Achilles ad Aiacem; ita ius ad ius. Sed Achilles collatus Aiaci habet rationem dupli; ergo etiam ius Achillis erit duplũ ad ius Aiacis; ſed ius Achillis eſt 8. ergo ius Aiacis erit quatuor.

Secundo latere nos non debet medium huius ſyl-

ſyllogiſmi, ſiue rationem medij, ad minus extremum ſumi à nobis poſſe multipliciter tunc ratione quantitatis, tunc ratione dignitatis. Nam ſicut hic aſſumpſimus medium perſonam Achillis, quę maioris meriti eſt, quam Aiax; ita aſſumere poteramus aliam perſonam minoris ordinis, & meriti, & idem ius Aiacis inuentum fuiſſet, hoc modo.

Vt ſe habet Titius, puta 3. ad Aiacem, puta 6. quæ eſt ratio ſubdupla, ita ius Titij, ad ius Aiacis, ſed ius Titij eſt 2. ergo ius Aiacis erit quatuor, ecce idem ius illatum ex Analogia, quæ medium habet rationem inæqualitatis minoris cum maiore extremo.

Haud ſecus aſſumi poteſt pro medio perſona æqualis ſubſellij, vt ſi dicamus.

Vt ſe habet perſona Alexandri, puta 12. ad Cęſarem, qui etiam valet 12. ita ius Alexandri ad ius Cęſaris.

Sed ius Alexandri eſt 8.

Ergo ius quoquè Cæſaris erit 8.

Idem dicendum eſt in contributionibus, commutationibus, & pœnis, vt colligere idem ius liceat, tàm à medio inęquali maiore, ſeu minore, quod omnes concedunt: quam ab æquali, quod multi negare videntur. Cur enim non liceat ita ratiocinari?

Craſſus poſsidet 1000. & contribuit 100.

Lucul-

Lucullus quoquè poſsidet 1000. Cur ergo etiam Lucullus non contribuet 100?

Seius furatus eſt 1000. vapulauit plagis 40.

Titius etiam furatus 1000. eſt, quare pariter non vapulabit plagis 40. cæteris tamen paribus? Quia certum eſt in pœnis rationem perſonarum habendam eſſe; plagis ſubijcitur ſeruus ignobilis, non ita vir nobilis, illuſtris. Ratione ergo quantitatis fas nobis eſt, argumentari æquè ab æquali, ac à maiore, & minore, & ſemper idem ius colligitur. Quare, quod vulgo dicitur, in ſola iuſtitia commutatiua attendi, & colligi verã æqualitatem, interpretatione molliendum eſt.

Tertio. Ratione quoquè dignitatis, ſeu præſtantiæ variatur medium in Analogijs; quia non in omnibus ciuitatibus eadem dignitas attenditur: Nam in optima Republica ſola virtus inſpicitur, ideo in ea diſtributiones omnes fiunt habita ratione virtutis; quo quis maiore virtute præditus eſt, eo alijs antefertur. Non ita in cæteris Rebus pub. quæ à perfectione deficiunt. Nam in quibuſdam attenditur nobilitas, in nonnullis diuitiæ, alibi libertas, alicubi ſola ſucceſsio, ſiue ſanguinis propagatio: quare in his dignos honoribus homines facit non virtus præcipuè, ſed id quod in vnaquaquè præcipuum habetur. Vbi verò libertas antefertur, vt in Rebus publicis popularibus, æqualitas maximè ſeruatur.

Quarto. Ex his efficitur neceſſariò, vt leges eædem cunctis Rebuspublicis ſeruire nequeant ob finium ſcilicet,& dignitatis differentiam. Leges enim,quas vera Analogia formauit in optima Republica habita ratione virtutis,non aptantur, vbi nobilibus tantum, aut diuitibus, aut cunctis indiſcriminatim magiſtratus, dignitates, & præmia conferuntur. Reſpublica v.g. Romanorum virtutem bellicam ſectabatur, huic fini expropor tione leges ſuas attemperauit: militibus potiora detulit, hos, quibus magis egebat, cunctis antiſtare voluit;quod & Turcæ modò faciunt.ex quo Iulius Cæſar Rempublicam militum auxilio inuaſit,militibus multa deferre, vellet, nollet,opus erat Haud ſecus facere cogebatur Octauianus, vt Imperium adhuc nutans firmaret. Hæ leges quì aptari poſſunt Politicis Chriſtianis,quæ optimæ Reſpublicæ eſſe debent; quibus pax, charitas, virtus omnis vera, & præcipua dignitas eſt? Iis fundamentis iactis ad ſolutionem obiectorum accedo.

Ad primam dubitationem concedo,ſepè contingere, vt eandem rem diuiſionis incapacem modo perſona vna petat, modo duæ,modo plures; & ex his vni, vel pluribus nullum ius competat; alijs ex parte tantum; alij vel alijs ex toto: non tamen hinc ſequitur, Analogiam quatuor terminorum ſingulis his caſibus aptari non poſſe. Nam vbi

per-

perſonæ plures ſunt, quot ſunt perſonæ, tot Analogiæ conſtruendæ ſunt; ſi perſona vnica ius prætendit, vnicam Analogiam conſtruere ſufficit. Exemplum.

Quotieſcunquè perſona vna ius petit, ea vel nullum ius habet, vel habet ius plenum, vel habet ius ex parte tantum. Si nullum ius habet, id ex Analogia illico cognoſcimus; quia hæc perſona nullam rationem habebit cum medio termino hoc modo.

Vt ſe habet Achilles ad Therſitem, ita ius Achillis ad ius Therſitis:

Sed valor Achillis eſt 12. & valor Therſitis nihil:

Ergo, & ius Achillis eſt 8. Therſitis nihil.

Quare Therſites omnino excludendus.

Si verò perſona habet plenum ius, id Analogia, vel ab æquali, vel ab inæquali maiore, vel minore ita patefaciet.

Vt ſe habet Alexander ad Carolum Magnum, ita ius Alexandri ad ius Caroli.

Sed valor Alexandri eſt æqualis valori Caroli.

Ergo & ius Alexandri æqualis erit iuri Caroli. Idem dicas, ſi argumẽtum ſumatur à perſona maioris, vel minoris meriti: immò etiam ſi Analogia ſumatur ab oppoſitis, quia ſicut propoſitum in propoſito, ita oppoſitum in oppoſito.

Si verò perſonę fuerint duę, aut plures duabus,

de ſingulis conſtruendæ ſunt Analogiæ; & eæ indicabunt ſemper, cui nihil iuris competat, cui cõpetat, & quantum. Dignior. n. in his ſemper prę ferri debet.

Si verò res petita diuiſionem recipit, vt hęreditates, prędia, nummi, & ſimilia: Analogias pariter tot conſtruere opus eſt, quot ſunt perſonę ius prętendentes. Ratio autem petendi erit titulus, puta filiatio, hæredis inſtitutio, donatio, emptio, infeudatio, & id genus, atquè ita pro ratione, vel totali, vel ex parte tituli elicietur ius cuiuſcunque. Sicut enim virtutes in optima Republica ſunt rationes præmiorum, ita in commutatiua tituli ſunt rationes iuris, quod cuiquè competit. Per hæc patet ſolutio ad primam, & ſecundam probationem minoris propoſitionis primæ dubitationis.

Ad tertium, cum idem homo plures res petit, dicendum, Analogias quoquè plures formandas eſſe, tum vt pateſiat ratio meritorum eius, ſiue tituli ad ſingulas res, quas petit: tum, vt innoteſcat, an alijs ius competat ad eandem rem; & pro meritis, ſeu titulo concludendum erit, an ei ius competat, nec ne, & ſi competat, an in totum, an ex parte, habita etiam ratione boni communis.

Ad ſecundam dubitationem reſpondeo, Analogias noſtras quæſtionibus facti non deſeruire, ſed iuris tãtum, ſiue ius quęratur circa ordinem,

ſeu

ſeu telam iudiciariam, ſiue circa meritum, aut negotium principale. Vbicunquè enim iuſtitia, vel iniuſtitia locum habere poteſt, locum quoquè habent Analogię. At tàm circa meritum, quàm circa ordinem iuſtitia, & iniuſtitia contingere ſolet. Vt ſi actori plus tribuatur, quàm reo, vel è cōtra. Ergo Analogiæ etiam quæſtionibus ordinis ancillantur.

Ad tertiam Analogię examinant numquę à principibus, aut populis, ſeu conſuetudine ſancita ſunt, & in mores recepta, iuſta ſint, nec ne. Ideo conſuetudines quędam dicuntur rationabiles, quia participant rationibus, quibus conſtat Analogia; quędam irrationabiles, & abuſus, quia repugnāt his rationibus: idem dicatur de legibus, & plebiſcitis: ſi enim Analogijs cōſentiunt, iuſtæ ſunt, ſin minus, iniuſtæ; ſi omnino, & in totum recedūt; omnino, & in totum ſunt iniuſtæ, ſi ex parte tantum diſcordant, ex parte quoquè iniuſtę ſunt.

Ad quartam, ęquè certum eſt, Analogias expendere tacitas, & ambiguas conuentiones, & quantum iuris contineant, explicare, tàm in acquiſitionibus, quàm poſſeſsionibus, & recuperationibus.

Ad quintam, Analogiam arithmeticam non reijcimus, quin amplectimur. Sed longè diuerſa conditione, & ratione ab alijs. Harmonica non

arbitramur iuſtitiam indigere, nec alijs proportionibus, ſi quę ſint; quod Geometricam, & arithmeticam ſufficere, experimur.

Ad ſextam cenſeo cum Ariſtotele, iura omnia, & leges omnes eſſe perpetuas, & immutabiles: videri autem nobis mutari, quia nos mutamur. Vt enim in arte Medica pręcepta perpetua ſunt; minimè tamen ſemper eis vtendum. Sed pro morbi natura, corporiſquè affecti temperamento: quod ſi conſtitutio mutatur, medicamentis alijs vti debemus. Ita in rebus ciuilibus, leges iuſtę, iuſtę ſemper ſunt; Verum ſi Reipublicę ſtatus, aut ciuium conditio mutetur, leges priores non ſunt amplius accommodatę, ſed nouis opus eſt. Quare vt verum vero ſemper conſonat, ſic leges legibus mutatioquè omnis in nobis tantum ſita eſt. Ergo nec ius ciuile (ſi vere ius eſt) diſcordare poteſt à Canonico, aut Municipali, aut à rationabili conſuetudine, nequè diuerſarum Rerumpublicarum leges inter ſe pugnare poſſunt. Sed (ſi ad analogiarum amuſsim ſancitæ ſunt) cunctę iuſtę ſunt; verum hæ huic ciuitati, illę alij accommodatæ ſunt pro varia ciuium diſpoſitione; ſingulis ergo Analogię deſeruiunt.

Ad vltimam dubitationem concedo, antiquos Iuriſconſultos Analogiarum vſum agnouiſſe, pro conditione eius Reipublicæ, in qua degebant, & de qua ſcripſerunt. Quare ſicut ea Reſpublica

non

non fuit optima, qualis eſſe debet Reſpublica Chriſtiana, nequè leges eius perfectæ, & optimæ eſſe potuerunt; quare emendatione egebant. Adhuc priſcorum leges non omnibus caſibus deſeruiunt. Caſus enim (vt vulgo dicitur.) plures ſunt, quàm leges. Quare multa quoquè addere oportuit. Tandem leges obſcuræ videntur; ergò interpretatione opus fuit. Nullum horum abſquè Analogia effici poteſt. Sacrorum ergo canonum conditores Analogia multa antiquorum errata emendarunt, recta quædam addiderunt, plurima interpretati ſunt. Reges, Reſpublicæ, cęterique Dinaſtæ nouas leges orbis Chriſtiani Regnis, Prouincijs, Ciuitatibus, oppidis accommodatas ſanxerunt. Adhuc tamen duas præcipuè ob cauſas Analogijs egemus. Adhuc poſt ſacros canones, poſt leges additas, plures ſunt caſus, quam leges; argumentum àſimili ductum omnium maximè imbecille, & fallax eſt; adhuc velimus, nolimus iudicum arbitrio plurima, præcipuaquè relinquenda ſunt; adhuc de intellectu veterum, & nouarum legum, ſacrorum canonũ dubitatur, diſputatur, tantum non digladiatur; adhuc populorum diſpoſitio, affectio, conditio mutatur, ſemperque mutabitur: in dies noua commerciorum genera, nouę quotidię fraudes emergunt. Quì difficultates has tollemus, quì incommodis his medebimur, niſi analogiarum tutiſsimis prę-

ſidijs?

ſidijs? Hæc eſt prior cauſa: altera eſt, quia neque leges ciuiles, nequè ſacri canones intelligi perfectè queunt ſine analogijs. Quicquid cognoſcitur, per ſuam formam cognoſcitur; hominem non noui, ſi quid anima rationalis ſit, non noui: ergo nequè leges ſcio, ſi Analogiam, quę legum anima eſt, ignoro. Scire quod (ſcite in analyticis poſterioribus aiebat Ariſtoteles,) & ignorare propter quid, eſt ipſum quod ignorare. Si oculis ipſis effectum aliquem cerno, vt lunam deficere; ſed propter quid, id eſt cauſam deliquij ignoro: ignoro ipſum quod, ideſt lunam eclipſim pati. A' pari, ſi ſcio leges, ſed earum cauſam, ideſt Analogiam ignoro, leges ipſas me ignorare, fatendũ eſt. Quia ſcire eſt, rem per cauſam cognoſcere. Quandiù ergo legum cauſas ignoramus, leges ipſas ignoramus. Nec mirum: ſuaſmet enim leges Deus omnipotens Analogię legibus ſubijcere voluit, dum in ordine, pondere, & menſura (hę nil niſi exactæ Analogię Geometricę ſunt) conſtare voluit. Quibus quid pulcrius, iucundius, ſublimius? De his & vates ſacer, erudimini, qui iudicatis terram. Hęc de Analogia Geometrica, iam ad arithmeticam accedo.

AN A-

43

ANALOGIA ARITHMETICA Errata in iuſtitiam indicat, & emendat.

Cap. X.

IVDICIS munus geminum eſt. Quid iuſtum ſit inuenire: & ſi à iuſto aberratum ſit, errorem detegere, & emendare. Primum ope vnius proportionis Geometricæ aſſequimur, ſecundum auxilio ſolius proportionis Arithmeticæ. Quare iure dixit Ariſtoteles, iuſtitiam emendatiuam alia proportione à Geometrica conſtare, ideſt Arithmetica. Id quomodo ſe habeat, explicandum. Analogia Arithmetica ea proprietate prędita eſt, vt acceptis tribus quibuſuis numeris ſecundum hunc proceſſum diſpoſitis, ideſt quorum ſecundus ita excedat primum, vt ipſe exceditur à tertio, vt ſunt iſti.

9. 11. 13.

SI auferamus à tertio exceſſum tertij ad ſecundum, & hunc exceſſum addamus primo, omnes numeri erunt æquales. Exemplum. 13. excedunt 11 binario, auferamus à 13. binarium, reſtant 11. addamus idem binarium primo numero

ideſt 9 fiunt 11. ideſt ſinguli ſunt æquales: Idquè perpetuò verum eſt.

At quotieſcunquè à iuſto deflectimus, tres numeri ſemper conſtituuntur iuxta hanc progreſſionē Arithmeticam, ſi eos ita collocemus, vt primo loco ponamus numerum minorem, ideſt acceptum, ſecundo loco iuſtum valorem iam inuentum per Analogiam Geometricam (Hoc enim præſupponere ſemper neceſſe eſt) & tertio loco ponatur datum, ſiue numerus maior.

Ergò vbicunquè aberratur à iuſto, auferendo exceſſum tertij à ſecundo, & illum addendo primo numero, ſinguli tres numeri ſunt ęquales inter ſe, ſiue ambo extremi redduntur æquales medio, in quo conſiſtit iuſtum; & ita iniuſtitia aufertur, & emendatur. Exemplo doctrina clarior reddetur.

Titius vendit domum, quæ valet octo coronatos: ſtatuamus ergò in medio 8. Seius, qui vult eam emere, debet habere in pecunia item coronatos 8 Ponamus hos numeros à latere dextro; à latere autem ſiniſtro ponamus octo pro domo, hoc modo.

Domus Titij 8. iuſtum pretium eſt 8. Seius habet coronatos 8. Omnes hi numeri ſunt æquales: quare ſi Titius det domum Seio, & Seius det Titio coronatos 8. datum eſt ęquale accepto, quare permutatio eſt iuſta, & nemo fraudatus eſt.

Si

Si verò Seius accipiat domum à Titio, & det Titio ſolum coronatos 6. ſibiquè retineat 2. Seius habebit domum quę valet 8.

Inſuper retinet ſibi coronatos 2. ergò Seius habebit decem. Titius tamen habet ſolum 6. quare inęqualitas eſt, & iniuſtitia: vt hunc errorem emendemus, numeri ſtatuendi ſunt ſecundum proceſsionem arithmeticam hoc modo.

Titius recipit coronatos 6. valor domus eſt 8. Seius habet 10. Ecce proportionem Arithmeticam declarare nobis errorem. Aufer ergò à Seio 2. remanent ſibi 8 adde illa duo Titio, & ipſe habebit 8 Medium quoquè erat 8. Ergò ſinguli numeri ſunt pares: quare inęqualitas, ſiue iniuſtitia emendata eſt. Non ergò in Analogia Arithmetica conſiſtit ius, aut iuſtum, ſed iniuſtitia: nequè ipſa inuenit medium, in quo cõſiſtit ius, & ęquũ, ſed illud accipit à proportione Geometrica: ipſaquè ſolum indicat; quantum à iuſto, ſeu medio aberratum ſit, & quantum auferre opus eſt à tertio, & addere primo, vt omnia ęquentur. Quare æqualitas, quam reſtituit Analogia Arithmetica, eſt eadem, quam inuenerat Geometrica, & conſequenter hallucinantur, qui affirmant, aliam æqualitatem inferri per Analogiam Geometricam, & aliam per Arithmeticam, cum ſit vna, & eadem, tàm in commutationibus, quàm diſtributionibus, contributionibus, & vindicatio-

nibus. Aliud exemplum ſumamus. Seius abſcindit brachium à Titio. Status hic erit.

Titius habet brachium vnum ideſt 1. AEquum erat, vt haberet brachia 2. Titius habet brachia 3. Nam iuris fictione brachium, quod abſcidit, ſibi attribuiſſe dicitur.

Ergo proportio Arithmetica erit hæc 1. 2. 3.

Seius ſuperat medium brachio. 1. Ergò, vt iniuſtitia tollatur, tantum auferendum eſt à Seio habenti tria brachia, quantum valet vnum brachium; & addendum eſt Titio hoc modo

do	1.	2.	3.
	adde. 1.		aufer 1.
	fiunt. 2.	2.	remanent 2.

Et ita omnia ſunt æqualia, & iniuſtitia ablata eſt.

SOLVVNTVR RATIONES adductæ Cap. iij. pro communi opinione.

Cap. XI.

EORVM opinionem c. 3. retulimus, qui putant, Ariſtotelem diuiſiſſe iuſtitiam tanquam genus in ſpecies, in diſtributiuã, & commutatiuam: huiuſquè materiam eſſe bona priuatorum, illius bona publica; huius finem ius ex æqualitate, illius ius ſecundum proportionem; huius formam, vt multi vocant, ſiue proprium inſtrumentum, Analogiam Arithmeticam, illius Geometricam. Hæc vera non eſſe oſtendimus; quia non iuſtitiam in ſpecies Phyloſophus diuiſit; ſed iuſtitiæ duo eſſe munera docuit; iuſtè tribuere; & ſi erratum fuerit, emendare: quare loco commutatiuæ reſtituimus cum Ariſtotele emendatiuam: tàm diſtributiuæ, quàm commutatiuæ, vtramquè Analogiam deſeruire, palam fecimus; vtrobique enim, & ritè agere, & errare contingit; quare vtraquè eget tum directione proportionis Geometricæ; tum ductu Arithmeticę ad erroris quantitatem eruendam: demum vtramquè Analogiam eandem æqualita-

tem

tem reſpicere demonſtrauimus. Supereſt nunc, vt tum radicem communis erroris indicemus, tũ eorum rationibus reſpondeamus.

Radix erroris ortum duxit à voce græca, qua dum iuris emendatiui materiam expreſsit, vſus eſt Phyloſophus. ea lib. 5. Ethic. cap. 2. eſt συνάλλαγμα alibi, vt lib. 9. Eth. cap. 1. eſt ſymboleon, idquè vſitatius eſt Iur. Conſ. Vtriuſquè ſignificata paulò diligentius ſunt expendenda. Iur. Conſ. quandoquè συναλλάγματος notionem ad ad eos tantum contractus coarctant, ex quibus vtrinque naſcitur obligatio, quales ſunt venditio, emptio, locatio. Quare commodatum, & ſtipulatio in hac priore acceptione non ſunt συναλλάγματα, vt ex quibus vtrinquè non naſcatur obligatio. Ita Vlp. ex Labeone Iur. Conſ l. 16. apud Labeonem. ff. de verb. ſign. Aliàs ampliore intellectu συνάλλαγμα, eſt quodcunquè negotium, ex quo actio ciuilis naſcatur Quo ſenſu pacta dicuntur carere συναλλαγμάτων, contractus verò habere συνάλλαγμα: ita Vlp. ex Ariſtone Iur. Conſ. in l. iuris gent. ff. de pact. Tertia notio adhuc latius patet, quam & Ethymon perſuadere videtur, vt de his omnibus rebus, vel negotijs dicatur, quibus homines, dando, accipiendo facultates inter ſe commutant, vt penſionibus, mutuationibus, &c. Nam παρὰ τὸ ἀλλάξαι à permutando, ex quo συναλλαγεῖν res cum alio contrahere. Idem ſignificat

ſym-

ſymbolęum, cuius vſus frequentior eſt; & Iur. Conſ. contractus vocabulo exprimunt, quo tamen Cic. nunquam videtur vſus, & ſi pactum, pactionem, & ſępè res contrahendas dicit 4. At Ariſtoteles longè latius συναλλάγματος voce vtitur, vt nedum contractus, & commercia quęcunquè, ſed delicta etiam, & ſcelera, omnia deniquè ciuilia negotia, quin teſtamenta, nuptias, demum perſonas, res, actiones complectatur. Ad eundem modum, & ſymbolęum latiſsimè tranſtulit. Quid latine adeo extenſę notioni reſpondeat, ignoro: & ſi Iur. Conſ. contrahere fraudē, & delictum dicunt, & Triphonius in l. ſi rerum D. de re iud. ex malo (inquit) contractu, vel delicto. Hæc igitur ex Ariſtotele eſt materia iuris emendatiui; quare dum noſtri ad ſolas commutationes bonorum priuatorum reſtringunt, Philoſophi mentem non ſunt aſſequuti: & reuera res ipſa loquitur: ſi enim iuſtitiam deſerere ſiue ex imprudentia, ſiue ex electione, æque contingit in rebus publicis, ac in bonis priuatorum; cur iſtis Analogia Geometrica in priuatorum tantum bonis pedem figit, à publicis ſemper exulat?

Ad rationes, & illorum auctoritates modo reſpondeo. Analogia Geometrica (dicebant illi) quatuor ſemper minimum terminos habet; totidem concurrunt in diſtributionibus, nunquam

in

in commutationibus, in qua perſonæ non attenduntur. Ergo in diſtributionibus locum ſemper habet proportio Geometrica, nunquam Arithmetica; Ergo Arithmetica locum habebit in commutationibus. Huius ſyllogiſmi minor propoſitio primum neganda eſt, quoad ſecundã partem; quia in inueniendo vero valore quarumcunquè rerum commutandarum, perſonarum ratio neceſſariò ſemper habetur. Secundo reſpondendum eſt, tàm in diſtributionibus, quàm in commutationibus contingere errores. Ergò in vtriſquè proportioni Arithmeticæ locus eſt.

Ad auctoritates reſponſio plana eſt; quia quæ Ariſtoteles aſſeruit de iuſtitia emendatiua, ipſi perperam interpretantur de commutatiua. Commerciorum, ſiue contractuum nomine non tantum bona priuatorum cõplectitur Philoſophus, ſed (vt diximus) res quaſcunquè ſiue publicas, ſiue priuatas. Quare dum diſtributiuæ aſsignat magiſtratus, dignitates, pecunias, & ſi quid tale: hæc quidem exprimit, vt notiora, & frequentiora, non vt reliqua excludat; Quicquid enim ſubijcitur iuri emendatiuo, ſubijcitur etiam iuri, quod ſibi ex altera parte reſpondet, quod diſtributiuum appellatur, ad quod contributiones, & commutationes referre debemus.

At (dicunt) negat Philoſophus, ius commerciorum vti Analogia Geometrica. Reſpondeo ius

com-

commerciorum vel reſpicit inuentionem iuſsi, vel emendationem errorum. Priore modo hoc ius eget proportione Geometrica, vt docuit Ariſt. c. 5. lib. 5. Eth. poſteriore modo non eget proportione Geometrica, ſed tantum Arithmetica.

Demum obijciunt verba Phyloſophi c. 4. lib. 5. Eth. [Iuſtum, quod in contractibus corrigendis verſatur, eſt illud quidem æquale quoddam, & iniuria inæquale, ſed non eadem proportione. Nihil enim refert (in iuſtitia commutatiua, vt iſti exponunt) vtrum vir bonus malum fraudauerit, an malus bonum; neque vtrum vir bonus, an malus adulterium cõmiſerit; Sed ad damni tantum differentiam reſpicit lex, & hominibus vtitur tãquàm ęqualibus] hæc ille. Ex quibus verbis putant, deduci duo contra nos. Alterum, ius commutatiuum eſſe quidem æquale quoddam, ſed nõ idem cũ diſtributiuo, hoc eſt aliam æqualitatem inquiri in commutationibus, aliam in diſtributionibus. Alterum, in commutationibus, & vindicationibus perſonarum rationem nullam habendam eſſe. At reuera in vtroque falluntur. Nam emendatio reſtituit illud idem ius, quod inuentum erat per Analogiam Geometricam, & niſi erratum fuiſſet, emendatione opus non erat: quare idem eſt ius, dum rectè tribuitur vnicuiq; quod ſuum eſt, & dum emendantur errores admiſsi contra iuſtitiam. Quare Ariſtoteles non

negat ius, quod per emendationem reſtituendũ eſt, eſſe idem cum diſtributiuo, ſed ſolum inquit, tale ius emendatiuum non conſtare eadem proportione: vt ſenſus ſit, alia proportione inueniri tale ius, alia reſtitui, vbi ab eo receſſum eſt. Hanc interpretationem confirmant verba immediatè ſubſequentia. Nihil enim refert, &c. quaſi dicat. Dum iniuſtitias emendare volumus, formamuſquè Analogiam Arithmeticam; in tali operatione nullam perſonarum rationem habemus. Sumimus enim ſolum tres terminos, ſiue numeros, rem datam, rem acceptam, & verum valorem rei datæ. His ſolis peragitur tota emendatio nullum horum eſt perſona: quare ſine perſonis, ſine vlla perſonarum ratione abſoluitur omnis emendatio per ſolam Analogiam Arithmeticam: Ideo iudex, ſiue lex, vt inquit Ariſtoteles, ad damni tantum differentiam reſpicit, id eſt ad exceſſum tertij termini ſiue numeri ſuper medio: hominibuſquè vtitur tanquam æqualibus: quia dum formamus Analogiam Arithmeticam, non ponimus diſcrimen inter perſonam, & perſonam, ſed ſumimus perſonas omnes vti æquales, & ita diſtribuimus terminos.

Titius habet domum, quæ valet 8. Seius, qui vult emere domum, habet coronatos 8. Ergo Titius, & Seius æquales ſunt reſpectu huius Analogiæ Arithmeticæ. Hic eſt ſenſus verborum Ariſto·

ſtotelis. At in indagando vero rerum valore, puta hominis interfecti, brachij præciſi, & ſimilium, vtiquè iudex perſonarum rationem attentiſsimè circumſpicere, & penſare debet: quare aliter plectit, qui percuſsit hominem magiſtratum gerentem, aliter qui percuſsit hominem ex infima plebe. Niſi ita interpretemur, ſummum Philoſophum à contradictione vendicare in re clara, & perſpicua minimè poſſumus, qui apertè in commutationibus, & pœnis Analogiam Geometricam, & perſonarum rationem neceſſariam eſſe, docuit.

AN IVSTVM MELIORE VIA, Quàm Analogijs indagari poſſit, & de facili iuſti inuentione. Cap. XII.

OMNIS ars, omnis diſciplina, cuius finis eſt non cognitio tantum, ſed opus aliquid, ſiue operatio, non ſolum docet, qua ratione opus ritè edi, & effici poſſit; ſed & quonam pacto idem opus, ſeu operatio facillimè, & quam expeditiſsimè fieri queat. Ars Medica nedum curare, ſed cito, tuto, & iucundè curare docet: Logica, & Rhetorica non ſolum de inuentione medij Syllogiſtici, & Enthymematum agunt, ſed circa facilem inuentionem, Oratoriam hæc, Dialecticam illa maximè verſantur. An idem in iuſtitia præſtari poſsit, vt non tantum iuſtum inuenire, ſed & quam facillimè, & expeditiſsimè inuenire poſsimus, conſiderare expedit.

Dicet enim aliquis. Via melior eſt, quæ certior, facilior, breuior. Singula hæc habet Analogia. Certitudo enim eius, ſi illationem ſpectemus, Mathematicis diſciplinis par eſt: Materia autem ſenſui vt plurimum, & experientiæ quo-

tidianæ ſubijcitur, ergo Analogia certiſsima eſt.

Viæ faciles ſunt, quæ cum alijs non commiſcentur, ſed recto tramite ad terminum ducunt. Analogia haud alijs methodis complicatur, rectà dirigit, ductu non interrupto, nec interpellato.

Analogia duabus ad ſummũ rationibus eget; has reperire non videtur difficile. Medium enim Geometricum eſt vel æquale, vel inæquale. Si æquale, eſt vnicum in vnoquoquè genere: ſi inæquale habet tot membra, vt vix fieri poſsit, quin aliquod eorum nobis vltro obuiam fiat, cuius vnius ope cætera cuncta in eo genere indicantur. Ergo via Analogica vbique certa, facilis breuis.

E' contra ita alius differeret. Iuriſ. Conſ. ſępe Argumenta ſumunt à definitionibus, à generibus, differentijs, ſpeciebus, proprietatibus; à ſingulis quoquè cauſarum generibus; ſed & à conſequentibus, ab oppoſitis, à loco, à tempore, à maiore, à minore, à pari, à ſimilibus, & diſsimilibus, à coniugatis, & reliquis locis, quos Topicos vocant. Ergo ſi Iuriſ. Conſ. nil niſi iuſtum quærunt; his quoquè locis iuſtum inquirunt, & venantur. Ergo omnes hi loci ſunt methodi, ſeu vię ad iuſtum, & æquum eruendum, & inueniẽdum. Ergo non ſolę Analogiæ ſunt methodi iuriſprudentiæ, vt ego aſſerui.

Adhęc, omnes rationes eductæ à locis topicis habent eandem vim illatiuam, ſiue ſyllogiſticam, quam habent Analogiæ; quia formæ ſyllogizandi æquè communes ſunt Analogijs, ac cæteris ſyllogiſmis ex Topicis petitis. Ergo hę rationes ęquè certę ſunt, ac Analogię; ſed & æquè breues ſunt, & faciles, quia & iſtæ non egent niſi vnico medio.

Demum Ariſtoteles in lib. Rhetoricorum, & Topicorum latè de inuentione iuſti agit, locosq́; & ideas quamplures huic tantum inuentioni ſeruientes longo ſermone docet. Si duæ Analogiæ ſufficiunt, eæque breuiſsimæ, & certiſsimæ quid opus erat in Rhetorica, & Topicis lectorem tot locis, & formis fruſtra morari?

Quęſtio hæc quoad certitudinẽ ita dirimitur. Vnum medium, quod Analogia Geometrica nobis exhibet, eſt iuri, quod quæritur, neceſſario annexum; ergò vnicum hoc medium certitudinem parit. Nam ſi argumentemur à ſimili, quod hac Analogia deſtitutum ſit, vt plerique faciũt, argumentum eſt admodum fallax, & incertum; quia maior ſemper in vnaquaque re eſt diſsimilitudo, quàm ſimilitudo. Si vtamur tantum auctoritate; ea quidem, ſi diuina eſt, certiſsimam fidem gignit, non autem ſcientiam, quia auctoritas methodus non eſt; licet ei vt plurimum Analogia ſubſit. Si verò auctoritas humana eſt, tota Ana-

logiæ

logiæ innititur, aut nihil valet, vt dixi. Si ab alijs demum locis Topicis ſyllogiſmi ſumantur, qui Analogia careant, quæſtionibus tantùm facti deſeruiunt, non iuris, quod nos quærimus: exempli gratia. Cum dubitatur; an quis furatus fuerit, adulterium commiſerit, hominem interfecerit, argumenta ſumimus à definitione, à differentijs, à proprietatibus, à loco, à tempore, & huiuſmodi: quibus an furtum, adulterium, homicidium admiſſum ſit colligitur; quæ ad factum, non ad ius ſpectant. Quare ſolæ Analogiæ ius nobis certò exhibent. Et hęc eſt ſolutio prioris rationis.

Ad ſecundum fateor, vim ſyllogiſticam ineſſe omnibus ſyllogiſmis à locis Topicis erutis; cęterum nec forma ſyllogiſtica omnibus eadem, vt patet ex figuris ſyllogizandi, complicationibuſquè medij nec ſi eadem cunctis ex æquo ineſſet; id nobis officeret, cum non ius, ſed factum illi probent.

Ad tertium dico, oratorem non circa ius tantum occupari, ſed maximè circa factum; quare omnes illi loci explicandi fuerunt ab Ariſtotele. Formæ verò non ſunt methodi, ſed propoſitiones, quas vocant maiores, quas paratas habere plurimum confert, quia eis ſubnectendo caſum, de quo agitur, illicò ius conſpicitur. Quia & ipſæ formę per Analogiam inuętę ſunt, & ſine Analogia rectè percipi à nobis non poſſunt. Quare

ana-

analogijs ſolis iuris cognitionem omnio debemus.

Quod autem ad facilem iuſti inuentionem attinet, certum quoquè eſt; ſi ſelectas, parataſquè habuerimus, & nos formas, ſeu propoſitiones in iure, quales ſelegit Ariſtoteles in Topicis, & in lib. Rhetoricorum de bono, de maiori, & minori bono, & id genus; longè faciliorem nobis futuram iuris inuentionem, quotieſcunquè ea opus habuerimus, vt in ſingulis artibus euenit: Quod autem ad Analogiam Arithmeticam pertinet, vſu iam receptum eſt, vt non integram conficiamus, ſed minorem tantum numerum conferamus cum medio; quia ſubducẽdo habemus exceſſum medij, qui additus primo eum medio æquat. Hæc de methodo propriè dicta, quoad inuentionem ſatis ſint. Verum, quia diſpoſitio, & ordo plurimum confert, quin omnium maximè neceſſarius eſt ad facilem inuentionem, de eo quoquè nonnulla addam.

DE

DE METHODO IMPROPRIE *Dicta, ſiue de ordine, quo iuriſprudentia tradenda ſit. Cap. XIII.*

ORDINIS ſpecies tres eſſe, putauit Galenus, Compoſitiuum, Reſolutiuum, & Definitiuum. Recentiores definitiuum reiecere; compoſitiuum, & reſolutiuum tantum amplexati ſunt: illum ſcientijs, hunc diſciplinis operatricibus accommodatum eſſe contendunt. Ego vel vnicum ordinem ſufficere, credo, compoſitiuum ſcilicet; eumquè æquè artibus, & diſciplinis operatricibus, ac habitibus ſpeculatiuis deſeruire, ratio, & Ariſtotelis auctoritas mihi perſuaſere. Vbiquè Ariſtoteles clamat, ab vniuerſalioribus, à communioribus ordiendum; vbiquè à principijs, cauſis, & elementis cognitionem omnem pendere; practicas diſciplinas à ſpeculatiuis ſeiungi fine tantum, & ratione tractandi, quod ſcilicet in practicis figura quadam, & pingui minerua agendum ſit, quantum fini confert, qui eſt opus, vel operatio: in ſpeculatiuis exactiſsimè cuncta perquirenda, ri-

manda,

manda, intimè penetranda: In his enim finis eſt exacta cognitio: in illis opus; quare tanta ſolum exigitur cognitio, quanta operi ritè, & facilè conficiendo neceſſaria eſt. At ordo compoſitiuus egregiè tàm exactæ, quàm rudi cognitioni aptatur; quare nihil eſt, cur alios ordines deſideremus. Ab vniuerſalioribus ergo etiam in iuriſprudentia inchoandum vſq; ad ſpecies athomas. Indiuidua enim ſenſui ſubijciuntur. Diuiſio eſt ordinis auriga, qua vſus eſt Ariſtoteles, ſequamur & nos. Iuſtitia ſcilicet alia eſt vniuerſalis, alia particularis. Illa, quæ Deo debemus, edocet; hæc, quæ hominibus. Vtriuſquè partes duæ, quæ accepimus, & quæ reddere debemus, quod ſi non reddimus, cui pœnæ obnoxij ſimus. Quare iuſtitiam ad quatuor capita reuocamus, ad contributiones, diſtributiones, commutationes, & emendationes. His ſingulis vtramq; methodum aptare molior. Quid lucis compendium hoc allaturum ſit, alij viderint. Si quid rectè Regum Regi IESV CHRISTO honor, & gloria.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Imprimatur.

Fr. Franciſcus Petraſancta Inquiſit. Brixiæ.

Pro Illuſtriſs. & Reuerendiſs. Epiſcopo
Octauius Hermannus Præpoſit. S. Laurent.

Imprimatur.

Pro Sereniſs. Republ. Octauius Rubeus.